

Michał Białkowski, *Sobór Watykański II. Polska historia*, wydawca Mt 5,14/Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2022, ss. 204

Przypadająca w 2022 roku kolejna, 60. już, rocznica inauguracji obrad Soboru Watykańskiego II stała się impulsem do ponownej dyskusji nad znaczeniem tego wydarzenia dla dziejów Kościoła. Próba wnikliwej oceny tego, co dokonało się na Soborze oraz po jego zakończeniu, nie jest łatwa, tym bardziej że nie brakuje zupełnie przeciwstawnych opinii na ten temat. Największą grupę stanowią ci, którzy postrzegają Sobór jako wydarzenie opatrnościowe, które przyczyniło się do odnowy Kościoła. Obok tych można spotkać głosy, że Sobór w swej otwartości na świat poszedł zbyt daleko, a tym samym wzmocnił i przyspieszył liberalizację w jego strukturach oraz w teologii. Nie brakuje też wypowiedzi krytycznych wobec sposobów wdrażania uchwał soborowych, które przyczyniły się do naruszenia lub zerwania w niektórych obszarach tradycji kościelnych, prowadząc do nasilenia obecnego kryzysu Kościoła [zob. R. Skrzypczak, *Ogień w Kościele. Nadzieja w czasach kryzysu*, Kraków 2021, s. 64–83]. W tym kontekście zatem potrzebne stają się nowe, rzetelne opracowania, które będąc efektem najnowszych badań i analiz, pomogą współczesnym gruntownie zapoznać się z dziejami Soboru Watykańskiego II i pozwolą na wypracowanie właściwej oceny jego owoców. Niewątpliwie do takich dzieł należy licząca 204 strony publikacja *Sobór Watykański II. Polska historia* autorstwa Michała Białkowskiego, historyka i politologa, profesora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Autor monografii należy do młodej generacji badaczy, ale już posiada imponujący dorobek naukowy, w którym dominuje problematyka współczesnych dziejów Kościoła w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem postaci prymasa Stefana Wyszyńskiego, kard. Karola Wojtyły/papieża Jana Pawła II oraz wydarzeń związanych z obradami Soboru Watykańskiego II. Można się o tym przekonać, czytając notę o autorze zamieszczoną na końcu książki (s. 202–203). To pozwala się zorientować, że jest on wybitnym znawcą tej tematyki. Sama lektura książki wskazuje ponadto, że nie tylko jest on

znakomitym historykiem, ale także posiada „wrażliwość” teologiczną, dzięki której potrafi w sposób adekwatny podejść do złożonej materii badawczej, jaką jest Kościół oraz obrady soborowe. Jego wnioski i spostrzeżenia (jako osoby świeckiej) mogą się okazać szczególnie cenne dla teologów i osób duchownych, co także podnosi wartość tej publikacji.

Tytuł książki *Sobór Watykański II. Polska historia* dość jasno wyznacza granicę refleksji toruńskiego historyka. Nie jest to zatem opracowanie odnoszące się do Soboru Watykańskiego II widzianego w sposób pełny, ale w perspektywie aktywności na nim polskiego episkopatu. Jak w *Przedmowie* podkreślił sam autor: „[...] warto postawić zasadnicze pytanie o «polską historię» *Vaticanium II*. Do tej pory nie możemy się poszczycić całościową monografią tego zagadnienia [...]. Niniejsza publikacja przybliży perspektywę powstania takiego dzieła i ma za zadanie częściowo wypełnić tę dotkliwą lukę. Nie jest jednak kompleksowym opracowaniem dziejów Soboru Watykańskiego II z perspektywy zaangażowania Polskich biskupów. Ma raczej w sposób ogólny nakreślić genezę, tło i przebieg obrad, uporządkować najistotniejsze wydarzenia, usystematyzować pojęcia, przybliżyć działalność pierwszoplanowych postaci oraz przywołać tematy debat soborowych, wciąż o kluczowym znaczeniu dla współczesnego Kościoła” (s. 8).

Prezentowana publikacja nie jest zbyt obszerna. Całościowo liczy 204 strony, jednak właściwy korpus (po odjęciu bibliografii, aneksu i noty o autorze) to niespełna 150 stron. To wskazuje na kompaktowy charakter opracowania. Z pewnością może to być czynnikiem zachęcającym do lektury osoby, które oczekują wiedzy przekazanej w sposób syntetyczny, bez wkraczania w bardzo szczegółowe analizy. Stąd jej adresatami mogą być zarówno teologowie i historycy, jak również osoby po prostu zainteresowane tą tematyką. Sama książka podzielona jest na dziesięć nienumerowanych rozdziałów. Pierwszych pięć dotyczy szerokiej perspektywy historii soborów w Kościele, okoliczności towarzyszących zwołaniu ostatniego Soboru, przygotowań do niego, sytuacji eklezjalnej w Polsce oraz organizacji obrad Soboru. Kolejne pięć rozdziałów poświęconych zostało omówieniu bezpośrednich działań polskiej delegacji soborowej oraz przebiegu poszczególnych (czterech) sesji. Niezwykle interesującym dodatkiem jest aneks (liczący 40 stron) zawierający bardzo dobrej jakości zdjęcia wykonane polskim ojcom soborowym w Rzymie, a także fotografie dokumentów i pamiątek związanych z obradami.

Książka napisana jest językiem wartkim, plastycznym, pozwalającym przenieść się w realia okresu przygotowań oraz samego przebiegu Soboru. Służą temu także liczne cytaty wypowiedzi uczestników wydarzeń

soborowych, w tym również jego obserwatorów. Brak przypisów może być pewnym utrudnieniem dla osób poszukujących dodatkowych informacji u innych autorów, jednak mają one do dyspozycji obszerną bibliografię. Trzeba też podkreślić, że autor przytacza w swym tekście także dotąd niepublikowane źródła, co jeszcze bardziej podnosi jej wartość. Z pewnością nie wyczerpuje ona podjętego zagadnienia, co także zaznaczył w cytowanej *Przedmowie* sam autor, jednak można żywić nadzieję, że stanowi wstęp do dalszych, bardziej wyczerpujących opracowań.

Prezentowana publikacja z pewnością zasługuje na zauważenie i docenienie, ponieważ może stanowić pożyteczną lekturę dla wykładowców oraz studentów zarówno teologii, jak i historii Kościoła w Polsce. Należałoby zatem zadbać, aby mogła dotrzeć do jak najliczniejszego grona odbiorców i pozwolić lepiej poznawać rzeczywistość Kościoła, w tym także jego doświadczenie ostatniego Soboru. Jest to ważne zwłaszcza w kontekście pytania o drogi wyjścia z kryzysu i przyszłość Kościoła. Przy obecnym zalewie słowa drukowanego nie jest łatwo znajdować rzeczy wartościowe i cenne, a do takich należy prezentowana publikacja.

---

ks. Rafał Bednarczyk